

Vastakumouksellisen sodankäynnin doktriinin soveltaminen Vietnamin sodassa

Dosentti Pasi Tuunaisen esitelmä Suomen Sotahistoriallisen Seuran *Vietnamin sodasta 50 vuotta* -seminaarissa 10.2.2016

Amerikkalaiset valtion virkamiehet tuntuvat kovasti pitävän erilaisista lyhenteistä. Tämä koskee eri hallinnonaloja eikä puolustushallinnossa työskentelevät tee tässä suhteessa poikkeusta. COIN on lyhenne, joka liittyy päivän teemaan. Se ei tarkoita kolikkoa, vaan kyseessä on sotilaslyhenne, joka tarkoittaa termiä counterinsurgency. Vapaasti suomennettuna se merkitsee vastakumouksellista toimintaa. Jos olette seuranneet englanniksi tämän päivän kirjoittelua Afganistanista tai Irakista, aika usein olette varmasti törmänneet kyseiseen lyhenteeseen. On kuitenkin lievästi anakronistista käyttää COIN-lyhennettä, kun puhutaan 1960-luvun alusta. Silloin käytettiin yleisesti lyhennettä CI, joka taas tänä päivänä tarkoittaa yleisesti termiä counterintelligence eli vastavakoilua. COIN muutenkaan ole ainoa lyhenne, joka liittyy Vietnamin harjoitettuun vastakumoukselliseen sodankäyntiin. Ehkä yleisimmin käytetty lyhenne lienee VC (Victor Charlie tai pelkkä Charlie), joka tarkoittaa vietnamilaisia kommunisteja (englanniksi Viet Cong ja suomeksi Vietkong).

Esitykseni aiheena ovat amerikkalaisten kokemukset vastakumouksellisesta toiminnasta Indokiinassa 1950-luvun loppupuolelta 1970-luvun alkuun. Käyn yleisen aloituksen jälkeen läpi vastakumouksellisen sodankäynnin teoriaa eli sitä, millä tavoin alan doktriinia kirjattiin ylös erilaisiin päätösasiakirjoihin, taustatutkimuksiin ja selvityksiin, ja aivan erityisesti ohjesääntöihin. Sen jälkeen pohdin sitä, miten ylöskirjattua ohjeistusta jalkautettiin ja sovellettiin käytäntöön. Lopuksi vedän yhteen aiemmin sanomaani ja esittelen muutamia tulkintoja epäonnistumisen syistä.

Kumouksellisen sodan suhde sissitoimintaan ja vastakumoukselliseen toimintaan kävi ilmi Pasi Kesselin äskeisestä esityksestä. On silti syytä todeta, että vastakumouksellinen toiminta on kokonaisuus, joka kattaa erilaisia elementtejä: ne ovat sotilaallisia, puolisolitaallisia, poliittisia, psykologisia, taloudellisia ja hallinnollisia. Niillä pyritään tukemaan tietyn valtion hallintoa ja voittamaan puolelle väestön sydämet ja mielet. Kumouksellinen sota on väestökeskeistä, minkä vuoksi vastakumouksellisessa toiminnassa päähuomio kohdistetaan niin ikään siviiliväestöön ja pyritään puuttumaan kumouksellisuuden syihin. Toki pyritään myös taistelemaan kumouksellisia vastaan, muun muassa näiden omia menetelmiä hyödyntäen. Vietnamin sodan aikoihin amerikkalaiset käyttivät usein pacification-käsitettä, joka merkitsee rauhoittamista. Se oli käytännössä vastasissi- ja vastakumouksellista sodankäyntiä. Toisinaan counterguerilla- ja counterinsurgency-termejä käytettiin jopa toistensa synonyymeinä, mutta jälkimmäisen käyttö yleistyi 1960-luvulla.

Aiheesta on jo vuosikymmeniä käyty teoreettista keskustelua, ja väitelykin siitä on. Erilaisia koulukuntia on niin ikään syntynyt. Vastakumouksellinen toiminta kytkeytyy läheisesti epätavanomaiseen sodankäyntiin sekä ns. kansakunnan rakentamiseen (nation-building), jota amerikkalaiset ovat harjoittaneet monissa kolmannen maailman maissa jo kauan. Mielenkiintoista on, että Vietnam on jonkinlainen vertailukohta Irakiin ja Afganistaniin. Usein näkee myös verrattavan amerikkalaisten vastakumouksellista toimintaa brittien kokemuksiin Mailajalla sekä ranskalaisten kokemuksiin Algeriassa.

Tämä esityksen lähdeaineisto on varsin monipuolinen. Olen tehnyt arkistotutkimuksia ainoastaan 1950-luvun lopun ja 1960-luvun alun osalta National Archives and Records Administrationin Marylandin College Parkissa sijaitsevassa Archives II -toimipisteessä. Pennsylvanian Carlisle Barracksissa toimivasta U.S. Army Heritage and Education Centeristä olen puolestaan saanut käyttööni relevantteja painettuja ohjesääntöjä. Lisäksi olen tukeutunut tiettyihin keskeisiin tutkimuksiin. Mainittakoon tässä yhteydessä, että myös Maanpuolustuskorkeakoulussa on tutkittu jonkin verran vastakumouksellista toimintaa Vietnamissa.

TEORIA: doktriinin muotoutuminen

Amerikkalaisilla oli ennen 1960-lukua verraten vähän kokemuksia vastakumouksellisesta toiminnasta. Kenraalimajuri Edward G. Lansdale oli tunnettu ja vaikutusvaltainen alan spesialisti. Hän oli alunperin lehti- ja mainosmies, joka oli palvellut toisessa maailmansodassa sotilastiedustelutehtävissä Tyynenmeren alueella. Lansdale oli hankkinut kannuksensa Filippiineillä, jossa hän oli auttanut kukistamaan kommunistikapinalliset. Siinä hän oli hyödyntänyt propagandaa ja jopa taikauskoa. Eräällä seudulla uskottiin joihinkin tarunhoitoisiin lepakoihin. Niin Lansdale keksi, että kuolleen sissin kaulaan isketään kaksi reikää, jotta sissit kauhistuivat. Niin tapahtui. Sieltä Lansdale siirtyi Etelä-Vietnamiin, jossa hän pääsi presidentti Ngo Dinh Diemin läheiseksi neuvonantajaksi. 1960-luvun taitteessa hän työskenteli korkeissa tehtävissä USA:n puolustusministeriössä. Lansdale kiersi myös Etelä-Vietnamissa ja suositteli *Counterinsurgency Plan (1960)* -suunnitelman laatimista. Myöhemmin Lansdale oli mukana Castron kaatamisyrityksissä CIA:n laskuun, ja onpa hänen väitetty sekaantuneen Kennedyn salamurhaankin.

USA:ssa doktriinien kirjoittamistyössä on sotilaiden lisäksi mukana siviilejä. Asioiden pohdintaan osallistuu suuri joukko konsultteja ja ajatushautomoja, erityisesti Rand Corporation. Näin oli myös 1960-luvulla. Jo silloin laadituissa dokumenteissa ja kirjallisuudessa korostettiin, että vastakumouksellinen toiminta oli ainakin yhtä paljon ideologista kamppailua kuin sotilaallista toimintaa. Kansaa piti suojella Viekongin pelottelulta, sillä turvattomuutta tunteva väestö ei antaisi sellaisia tietoja,

joita hallitus tarvitsi kumouksellisuuden kitkemiseen. Counterinsurgency-doktriinia oli alettu kehitellä jo 1950-luvun lopulla, mutta se alkoi saada muotonsa vasta 1960-luvun alussa, erityisesti presidentti John F. Kennedyn kaudella. Doktriini antoi ohjeet yhdistetylle poliittiselle, sotilaalliselle, taloudelliselle, puolisotilaalliselle ja poliisikampanjalle, jonka tavoitteena oli Vietkongin eliminointi ja Etelä-Vietnamin hallituksen kontrollin ulottaminen koko maahan. Doktriini sai siunauksensa 24.8.1962, kun Kennedy hyväksyi *National Security Action Memorandum* No. 182. U.S. Overseas Internal Defense Policy –päätösasiakirjan. Se oli ylätasen ohjeistus hallintovirkamiehille sekä diplomaateille ja ulkomaille sijoitetuille esikunnille. Sen pohjalta asevoimat alkoivat kirjoittaa omia ohjesääntöjään.

Vastakumouksellisen sodankäynnin periaatteet kirjattiin erilaisiin ohjesääntöihin ja ne ulotettiin koulutukseen. Periaatteista tärkeimmät olivat väestökeskeisyys ja kamppailu väestön tuesta, sotilaiden ja siviilien yhteistoiminta, pienten yksiköiden käyttö ja tiedustelutoiminta.

1960-luvun puoliväliin tultaessa vallankaappaukset seurasivat Saigonissa toisiaan ja Vietkongin asema vahvistui eri puolilla maaseutua. Sota eskaloitui ja amerikkalaisia taistelujoukkoja lähetettiin Etelä-Vietnamiin. Tuossa tilanteessa alettiin Washingtonissa pohtia toiminnan kehittämistä. Useimmin siteerattu tuotos on Pentagonissa vuonna 1966 laadittu *A Program for the Pacification and Long-Term Development of South Vietnam* (PROVN, 1966) -raportti, joka ei sisältänyt juuri mitään uutta. Siinä todettiin, että olemassa oleva ohjeistus oli toimivaa. PROVN:ssa huomautettiin, ettei vastakumouksellista doktriinia ollut kunnolla sovellettu käytäntöön. PROVN sisälsi toimenpide-ehdotuksia, joista keskeinen oli huomio siitä, että tarvittiin turvallisuutta. Sitä ei kuitenkaan pidetty itsetarkoituksena, vaan sen tuli mahdollistaa muunlainen kehitys, joka toisi puolestaan kannatusta Saigonin vallanpitäjille. PROVN:ssa toistettiin jo vuonna 1962 tehty esitys, että kaikki ohjelmat tulisi siirtää yhden johdon alaisuuteen. *Handbook for Military Support of Pacification* (1968) oli yleinen käsikirja siviileille ja sotilaille, joka oli tehty nimenomaan Vietnamin oloja silmälläpitäen.

Jo 1940-luvulla USA:n maavoimat olivat keränneet muiden, erityisesti japanilaisia vastaan taistelleiden vastarintajoukkojen kokemuksia Kaakkois-Aasiasta. Vuosikymmenen lopulla amerikkalaiset käänsivät saksalaisten ohjesääntöjä partisaanienvastaisesta toiminnasta. (Vastaavasti talvitaktiikan kehittämistyössä turvauduttiin suomalaisen osaamisen hyödyntämiseen.) Kylmän sodan puhjettua ideana oli, että sissejä vastaan toimiessaan komentajilla olisi työkalupakissaan erityinen poliittis-sotilaallinen suunnitelma sekä riittävä tiedustelun ja psykologisten operaatioiden tuki. Käytännössä toiminta oli kuitenkin tehostettua partiointia sekä sissien saartamista ja takaa-ajoa. Uudesta kenttäohjesäännöstä, *FM 31-21*:stä poistettiin vastasissiosuus, mutta siitä jäi lyhyitä mainintoja muihin yleisempiin ohjesääntöihin. Miehistysjoukoille tarkoitetuissa ohjesäännöissä sivuttiin väestön kontrollointia. Jo Eisenhowerin kaudella suunniteltiin turvallisuusvyöhykkeen luomista Etelä-Vietnamin rajojen läheisyyteen. Väestö siirrettäisiin pois ja kaikki alueella liikkuvat tulkittaisiin vihollisiksi. Muualla maassa sovellettaisiin ns.

öljytahra-mallia, jonka mukaan ensin puhdistettiin ja pidettiin hallussa alueita, joita sitten laajennettiin. Tehokkaalla partioinnilla luotaisiin ”verkko”, johon ”pyydystettäisiin” tuhoamista varten alueella liikkuvat sissiosastot. Mikäli sissijoukko olisi vahva, tuotaisiin paikalle vahvemmat joukot. Nämä periaatteet kirjattiin vuonna 1960 painettuun käsikirjaan *Tactics and Techniques of Counterinsurgency Operations* (1960). Lukijoita kehoitettiin soveltamaan ja pukeutumaan vastustajien pukuihin. Vuoden 1963 laitoksessa toimintaa alettiin kutsua nimellä ”puhdistaa ja pitää” (clear and hold).

Brittien kokemusten pohjalta laadittiin opaskirja *Counter insurgency operations: A Handbook for the Suppression of Communist Guerilla/Terrorist Operations* (1960). Siinäkin painotettiin, ettei vastakumouksellisen sodankäynnin voitto ollut mahdollinen pelkällä sotilaallisella voimalla. Olennaista oli puuttua tyytymättömyyden syihin ja suojella väestöä kumouksellisilta voimilta. Ensin rauhoitettavalle alueelle piti luoda hallinto ja itsepuolustusjoukot sekä jakaa väestölle ruokaa. Seuraavaksi tuli karkottaa isot sissiosastot alueelta ja siirtää väestöä turvaan. Kolmanneksi tuli toimia jäljellejääneitä sissejä sekä niiden maanalaista organisaatiota vastaan. Viimeisessä vaiheessa, alueen puhdistamisen jälkeen, hallituksen piti käynnistää sosio-ekonomisia uudistusohjelmia.

Tärkeimmässä ohjesäännössä, *FM 100–5*:ssä, eli maavoimien taisteluohjesäännössä vastasissiooperaatioita käsiteltiin kursorisesti, mutta huomioitiin silti tarve kulttuurin- ja paikallistuntemukselle. Andrew Birtlen mukaan 1950-luvun alun myönteinen kehitys pysähtyi vuosikymmenen puolivälissä. Joukoilla ei ollut tuoretta ohjeistusta, elleivät nämä sitten perehtyneet vanhoihin ohjesääntöihin. Vastakumouksellisen sodankäynnin koulutustakin annettiin pääasiassa Ranger-joukoille. Siinä painopiste oli taistelutekniikassa ja pimeätoiminnassa. Harjoitukset olivat yleensä vain pieni osa laajempia tavanomaisen sodankäynnin harjoituksia. Kokemukset välittyivät hitaasti kentältä ohjesääntöihin. Vasta vuoden 1967 *FM 31–16*:ssa kirjoitettiin esimerkiksi, ettei kyliin saanut käyttää epäsuoraa tulta yksittäisen sissin takia, koska kyläläiset saattaisivat sen johdosta antaa tukensa vastustajalle.

Toisin kuin maavoimilla, merijalkaväellä oli omia kokemuksia Nicaraguasta maailmansotien väliseltä ajalta, peräti kuuden vuoden ajalta. Sisällöllisesti merijalkaväen ohjesäännöt olivat pitkälti samantyyppisiä kuin maavoimillakin. Huomionarvoista on, etteivät kentältä saadut kokemukset juurikaan näkyneet ohjeistuksessa, ja esimerkiksi *Fleet Marine Force Manual, FMFM 8–2*:ssä, tyydyttiin toistamaan aiemmissa julkaisuissa esitetyt periaatteet. Muutokset olivat pelkkiä nyansseja.

Kaikille vuoden 1962 jälkeen julkaistuille ohjesäännöille oli yhteistä, että kumouksellisuuden todettiin kumpuavan tyytymättömyydestä poliittisiin, sosiaalisiin ja taloudellisiin oloihin. Lisäksi reformeja, hyvää hallintoa sekä amerikkalaisten ja kohdemaan sotilaiden, poliisien ja siviilivirkamiesten tiivistä

yhteistyötä pidettiin menestyksekkään vastakumouksellisen toiminnan ennakkoehtoina.

Väestönhallintaan tarvittiin poliisityyppisiä operaatioita. Kaikissa ohjesäännöissä painotettiin, että vihollistietoja piti tavanomaisten keinojen lisäksi hankkia vangeilta ja soluttamalla omia agenteja vastustajan organisaatioon eli luomalla salaisia verkostoja.

KÄYTÄNTÖ: doktriinin soveltaminen

Vastakumouksellisen sodankäynnin doktriinin soveltaminen osoittautui jo alusta alkaen vaativaksi tehtäväksi. Amerikkalaiset olivat kouluttaneet Etelä-Vietnamin asevoimien pääosat tavanomaista sodankäyntiä varten. Nimenomaisesti vastakumouksellista toimintaa varten amerikkalaiset antoivat materiaalista tukea sekä kouluttivat paikallisia tiedusteluelimiä ja Ranger-yksiköitä metsästämään Vietkong-sissejä. Lisäksi amerikkalaiset aloittivat erilaisia puolisotilaallisten joukkojen ja psykologisen sodankäynnin projekteja.

USA:n Etelä-Vietnamissa olevien sotilasneuvonantajien johtoesikunnan (Military Assistance Command, Vietnam, MACV) komentaja kenraali William C. Westmoreland painotti, että Yhdysvaltojen joukkojen tuli tuhota vastustajien taistelujoukot. Kun häneltä kysyttiin, mikä oli tärkeintä Vietkongia vastaan toimittaessa, hän vastasi yhdellä sanalla: ”Tulivoima!” Vastaus kuvastaa viholliseskeistä sotilaallista toimintaa ja syvään juurtunutta teknologista determinismia. Lisäksi siitä paistaa läpi vastustajan aliarviointi. Westmorelandin kaudella käytiin pääasiassa etsi ja tuhoa -sotaa isoin osastoin.

Amerikkalaiset pyrkivät aktiivisesti partioiden paikallistamaan Vietkongin ja Pohjois-Vietnamin joukot ja käymään niiden kanssa laajamittaisia ratkaisutaisteluita. Nämä kuitenkin välttelivät amerikkalaisia, mikäli eivät olleet edullisessa maastossa ja ylivoimaisia. Amerikkalaisilla oli myös käytössään pimeänäkölaitteita ja erilaisia ilmaisimia ja muita teknologisia innovaatioita, joista ei aina ollut hyötyä. Näin siksi, että Vietkongin edustajat kaivautuivat tunneleihinsa, luoliin ja muihin piilopaikkoihinsa tai väistyivät rajojen yli tukialueilleen. Amerikkalaiset eivät useinkaan onnistuneet yllättämään vastustajiaan tai katkaisemaan näiden pakoteitä. Amerikkalaiset tiesivät, että vastustaja käytti hyväkseen naapurivaltioiden maaperää, mutta soluttautumista ei saatu estettyä eikä vastustajan huolto- ja täydennysreitit saatu pysyvästi poikki, koska lupaa takaa-ajoon naapurimaiden alueelle ei saatu ennen kuin vuonna 1970. Siihen saakka amerikkalaisten oli luotettava ilmapommituksiin ja pienimuotoisiin salaisiin operaatioihin, joissa vietnamilaiset, amerikkalaiset tiedustelujoukot ja pieni määrä taistelujoukkoja partioi rajaseuduilla. Päävoimat säästettiin Saigonin ympäristöön, josta käsin oli tarkoitus laajentaa hallituksen kontrolloimia alueita.

Amerikkalaisten tapauksessa on puhuttu ”tuliasepsykoosista”, jolla tarkoitetaan vankkumatonta luottamusta tulivoimaan. Jopa pienissä taktisissa tehtävissä harrastettiin massiivista tulenkäyttöä.

Tulitukea tarjosivat kenttätykistö, heittimet, laivatykistö, rynnäkkökoneet tai helikopterit. Yksittäistä Vietkongin tarkka-ampujaa vastaan saatettiin käyttää jopa 100 kranaattia! Ja vielä ihmetellään, miksi sota tuli niin kalliiksi.

Tet-hyökkäys tammikuussa 1968 oli selvä käännekohta vastakumouksellisessa toiminnassa. Uusi komentaja kenraali Creighton Abrams päätti temmata aloitteen ja hyväksyi monet PROVN-raportin suositukset. Hän muutti toiminnan kahden sodan politiikasta yhden sodan politiikaksi. Abramsin tavoitteena oli parantaa hallitukselle lojaalien kansalaisten turvallisuutta ja vahvistaa Saigonin vallanpitäjien asemaa. Vietkong käytti pelkoa aseenaan ja se kykeni tukeutumaan kyläläisiin ja hallitsemaan laajoja alueita. Sen vuoksi kansa piti eristää Vietkongista ja Pohjois-Vietnamin joukoista. Päähuomio kiinnitettiin nyt alueiden turvallisuuden varmistamiseen ja rauhoittamiseen eli niihin, joita vastakumouksellisen sodankäynnin doktriini oli painottanut jo vuosia. Kentällä suurten yksiköiden sota vaihtui pienten ja joustavasti toimivien yksiköiden toiminnaksi. Ne partioivat jatkuvasti ja tekivät väijytyksiä. Näin toimien ne pyrkivät estämään vastustajan joukkojen siirrot ja häiritsemään niiden huoltoa. Viholliseen pyrittiin nyt vaikuttamaan kaikkialla. On kuitenkin sanottu, että todellista muutosta toimintatavoissa ei tapahtunut vuoden 1968 jälkeen, ja että Abramsin linja erosi Westmorelandin linjasta enemmän painotuksissa kuin sisällöllisesti. Edelleen rauhoittamisen päätavoitteena oli vastustajan tuhoaminen samalla, kun väestölle tarjottiin taloudellisia ja sosiaalisia kannustimia. Näin pyrittiin edistämään turvallisuutta.

Merijalkaväen harjoittama vastakumouksellinen toiminta ei olennaisesti eronnut maavoimien vastaavasta toiminnasta. Alun perin merijalkaväen miehiä käytettiin pääasiassa rannikolla sijaitsevien tukikohtien suojaamiseen. Myöhemmin heitä käytettiin taistelutehtävissä ja vastakumouksellisessa toiminnassa. Merijalkaväessä kylätason yhdistetyn toiminnan ohjelman (Combined Action Program, CAP) partioinnissa merijalkaväen ryhmä yhdistettiin etelävietnamilaisen puolisotilaallisen joukkueen kanssa. CAP-osasto asui, työskenteli ja taisteli tietyssä kylässä siihen saakka, kunnes vietnamilaiset olivat itse valmiita ottamaan vastuun omasta turvallisuudestaan. CAP-projekti todettiin menestyksekkääksi konseptiksi. Myöhemmin merijalkaväki lopetti miestensä sijoittamisen kyliin, ja CAP:it alkoivat sen sijaan partioda tukikohdista käsin päivin ja öin. Kun Vietkong alkoi iskeä erityisesti CAP-kyliin, luovuttiin tietyistä kylistä ja perustettiin koko ajan uusia partiotukikohtia. Monet näkevät CAP:n silti tuloksellisiksi, koska se lisäsi kylätason turvallisuutta. CAP oli ainakin doktriinin mukaista toimintaa, mutta se olisi vaatinut vuosien panostuksen.

Johdon yhtenäisyyttä oli peräänkuulutettu monissa asiakirjoissa. Epäselvän tilanteen selkiyttämiseksi luotiin toukokuussa 1967 siviilioperaatioita ja rauhoittamisohjelmia tukeva sateenvarjo Civil Operations and Revolutionary Development Support, CORDS. Siinä puututtiin johtosuhteisiin erikoisella tavalla:

johdossa ollut siviili toimi samalla MACV:n apulaiskomentajana. Diplomaatit, kehitysapuvirkamiehet ja muut siviilit ja tiedustelumiehetkin oli integroitu mukaan CORDSiin. Se käsitti erilaiset kehitysohjelmat, propagandaprojektit, loikkareiden open arms -armahdusohjelman sekä puolisotilaalliset joukot. Vastakumouksellisen toiminnan alueella amerikkalaiset tekivät yhteistyötä paikallisten sotilas-, turvallisuus- ja muiden viranomaisten kanssa. USA:n osalta toimijoina olivat pääasiassa eri puolustushaarat, lähinnä maavoimat ja merijalkaväki, erilaiset ulkomaille sijoitetut siviilitahot sekä keskustiedustelupalvelu (Central Intelligence Agency, CIA). Rauhoittamisohjelmia toteutettiin kuudessa vaiheessa, joista viimeinen oli vuodenvaihteessa 1967/1968 toiminut Revolutionary Development Pacification Program, RD.

Tiedustelutietoa tarvittiin tehokkaan toiminnan takaamiseksi. Sen saantia helpotti loikkarien suuri määrä. Tosin heidän joukossaan tuli myös niitä, jotka välittivät tietoa omilleen. CORDSin rinnalle perustettiin erillinen CIA:n johtama Phoenix-ohjelma, johon otettiin mukaan etelävietnamilaiset poliisit ja tiedusteluelimet. Operaatio Phoenixin tarkoituksena oli nujertaa Vietkongin maanalainen organisaatio. Tavoitettaan Phoenix toteutti salamurhilla ja perustamalla alueellisia kuulustelukeskuksia, joissa on väitetty harjoitetun kidutusta. Phoenix onnistui väliaikaisesti heikentämään Vietkongia. Periaatteessa amerikkalaisjoukkojen tuli toimia kansainvälisiä sopimuksia noudattaen, mutta paljon esiintyi myös sellaista käytöstä, joka tahraisi amerikkalaisten maineen. Tunnetuin esimerkki lienee My Lai joukkomurha vuodelta 1968. Raakuudet vaikuttivat etelävietnamilaisiin mieliin, jotka olisi pitänyt voittaa puolelta. Lisäksi veriteot sotivat tietysti vastakumouksellisen toiminnan päämääriä vastaan.

Amerikkalaistutkijoita hyödynnettiin Etelä-Vietnamissa, kun sisäistä turvallisuutta varten kehitettiin puolisotilaallisia joukkoja. Maan jakanut Geneven sopimus (1954) rajoitti neuvonantajien määrää, joten talous- ja hallintotieteilijöitä ja poliisikouluttajia hankittiin Michigan State Universitystä (MSUG). Heidän kouluttajansa opettivat lähinnä perinteistä poliisityötä, joka ei riittänyt kumouksellisia vastaan toimittaessa. Michiganilaiset eivät vuosina 1955–1962 onnistuneet muuttamaan Etelä-Vietnamin poliisin mainetta tehottomana, väkivaltaisena, korruptoituneena ja kansasta vieraantuneena toimijana. Kun amerikkalaiset alkoivat vetää joukkojaan maasta ja sota vietnamilastettiin vuoteen 1973 mennessä, vaivalla kehitetyt etelävietnamilaiset turvallisuusrakenteet alkoivat hajota. Perusongelma oli se, että amerikkalaiset olivat käytännössä joutuneet pakottamaan etelävietnamilaiset haluamiinsa uudistuksiin. Maaseudun väestö ei yksinkertaisesti luottanut korruptoituneisiin hallintovirkamiehiin.

Vastakumouksellisessa toiminnassa oli tiedostettu väestön suojelemisen merkitys. Näin ollen Etelä-Vietnamissa toimi erilaisia alueellisia puolisotilaallisia turvallisuusjoukkoja, joita amerikkalaiset kouluttivat. Siviilikaarti ja itsepuolustusjoukot muokattiin alueellisiksi joukoiksi, (Regional Forces, RF) ja kansanjoukoiksi (Popular Forces, PF). Näissä oli parhaimmillaan 500 000 miestä. USA:n maavoimien

erikoisjoukot, vihreät baretit, kouluttivat syrjäisillä vuoristoseuduilla etnisiä vähemmistöjä ja vuoristolaisia, erityisesti Hmong-heimolaisia, torjumaan sissejä. Vuoristolaisista muodostettiin siviilien ei-vakinaiset puolustusjoukot, Civilian Irregular Defense Group (CIDG). Erikoisjoukot toimivat alkuvaiheessa CIA:n alaisuudessa, mutta vuonna 1963 ne koottiin MACV:n johtoon. Heimolaisista koulutettiin myös sissikomppanioita (Mobile Guerilla Forces, MGF),

Saigonista käsin toimi amerikkalaisten tutkimus- ja tarkkailuryhmä (Studies and Observation Group, SOG), joka vastasi kaikentyypisistä erikoisoperaatioista: vihreät baretit, Navy Seals ja kaukopartio-osastot ulottivat toimintansa myös Laosin ja Kambodžan puolelle. Näissä operaatioissa oli usein mukana sekä amerikkalaisia erikoisjoukkoja että paikallisia taistelijoita.

Vietkongin eristämiseksi kyläläisistä käynnistettiin vuonna 1959 Agroville, linnoitettujen kylien ohjelma. Siihen liittyi väestönsiirtoja hallituksen kontrollin ulkopuolella olevilta uhanalaiseksi katsotuilta alueilta. Toimintaa jatkettiin strategisten kylien (strategic hamlets) ohjelmoina 1962–1964. Kyliin perustettiin kouluja ja klinikoita. Kun kyläläisiä pakotettiin muuttamaan, aina ei maksettu luvattuja korvauksia. Sissejä jahdattiin erityisesti riisinkorjuuaikoina, jotta Vietkong ei olisi voinut saada osaansa sadosta. Tämä toteutettiin partioinnilla tai siirtämällä riisinviljelijät aina yön ajaksi tukikohtien suojiin ja palauttamalla heidät aamulla töihin. Vaikka tiedostettiin siviiliprojektien tärkeys väestön puolelle voittamisessa, sotilaalliset näkökohdat priorisoitiin. Väestön elinolojen kohentaminen jäi koko ajan toisarvoiseksi. Kunnollinen maareformikin toteutettiin Etelä-Vietnamissa vasta vuoden 1968 Tet-offensiivin jälkeen.

Koska kumouksellinen sota on pohjimmiltaan taistelua ihmisten sieluista, propaganda ja psykologiset operaatiot kuuluivat vastakumouksellisen sodankäynnin keinovalikoimaan. Amerikkalaiset pitivät tärkeänä omien arvojensa ja kulttuurinsa vientiä jopa siinä määrin, etteivät aina edes yrittäneet ymmärtää paikallista kulttuuria ja tapoja. Väestön pakkosiirrot olivat ongelmallisia, sillä vietnamilaisille sidos esi-isiinsä ja heidän hautoihinsa oli tiivis. Tietoa levitettiin pääasiassa lentolehtisin ja radio- ja kaiutinpropagandan keinoin.

Ilmatoimintaakin kuului vastakumoukselliseen sodankäyntiin. Mattopommituksista, joissa käytettiin jopa B-52-koneita valtavine pommikuormineen, aiheutui valtavasti siviiliuhreja. Väestön tuen saamisessa ja luottamuksen rakentamisessa ei sen jälkeen paljon auttanut, että kärsimyksiä kokeneille kyläläisille jaettiin tietoa taloudellisista kehittämisohjelmista. Peitteisen kasvillisuuden ja riisisatojen tuhoamiseen käytettiin ilmasta levitettyjä napalmia ja kasvimyrkkyjä, kuten Agent Orangea. Viimeksi mainitun seuraukset olivat erityisen vakavat. Vastakumouksellisessa toiminnassa hyödynnettiin runsaasti helikoptereita. Useimmiten vihollisvoimat pyrittiin saartamaan ja vieläpä vertikaalisesti helikoptereita

hyväksikäyttäen. Yllätys jäi kuitenkin monta kertaa haaveeksi, sillä lähestyvien helikopterien roottorien ääni ja laskeutumisalueiden vähyys antoivat Viekongille viitteitä amerikkalaisten aikeista. Austin Long on lisännyt, että joukkojen ilmakuljetukset helikopterein olivat itse asiassa ristiriidassa vastakumouksellisen sodankäynnin doktriinia kanssa, sillä se erottivat amerikkalaisjoukot paikallisesta väestöstä.

Vastakumouksellisen toiminnan kehittäminen oli hankalaa, koska saavutettujen tulosten mittaaminen ja niiden arviointi olivat vaikeita tehtäviä, eikä kunnollisia kriteerejä kyetty kehittämään. Westmorelandin kaudella ainoa tuloksellisuuden mittari oli ruumiiden laskeminen, ”body count”. Tämä tarkoitti raadollisimmillaan sitä, että kaikki surmansa saaneet vietnamilaiset määriteltiin vihollisiksi. Myöhemmin USA:n maavoimat kehitti lisää erilaisia menestyksen indikaattoreita: niiden kokonaismäärä oli parhaimmillaan yli 100. Seurauksena oli, että amerikkalaiset sotkeutuivat laskuihinsa, eivätkä kyenneet mittaamaan tuloksia. Gregory Daddisin mukaan yksi tapa arvioida joukkojen toimintaa oli laskea ne päivät, jolloin kukin pataljoona osallistui etsi ja tuhoa -toimintaan. Sen sijaan vastakumoukselliseen toimintaan käytettyjä päiviä ei otettu laskuissa huomioon. Tämä johti tietysti siihen, että komentajat suosivat ensiksi mainittua jälkimmäisen kustannuksella. Esimerkki tieteellisestä sodankäynnistä oli kylien arviointitutkimus (Hamlet Evaluation Survey, HES), joka perustui alueviranomaisten kuukausiraportteihin. Alun jälkeen raportoinnissa luovuttiin jopa paikannimistä, ja kylien turvallisuustilanteesta ilmoitettiin vain numeroina. Tämä ei kertonut mitään väestön mielialoista tai sen tuesta hallinnolle.

LOPUKSI

Vietnamin sodassa sovelletusta vastakumouksellisesta toiminnasta on esitetty lukuisia erilaisia tulkintoja. Yksi yleisimmistä on, että poliitikot puuttuivat siihen liikaa tai että USA:n korkein sotilasjohto ei tajunnut sodan todellisuutta. Sotilasjohto näki, että ongelmat Vietnamissa olivat luonteeltaan sotilaallisia, ei poliittisia ja taloudellisia, ja että todellinen uhka tuli ulkoa. Useat tutkijat ovat niin ikään huomauttaneet, että esimerkiksi PROVN-raportin suosituksia ei otettu vakavasti, vaan jatkettiin toimintaa vanhaan malliin.

Monet Etelä-Vietnamissa kenttätehtävissä toimineet ja kokemuksistaan kirjoittaneet amerikkalaiset vierittävät puolestaan syyn vastakumouksellisen toiminnan epäonnistumisesta korruptoituneiden etelävietnamilaisten niskoille. Pakolla toteutetut väestönsiirrot olivat myös vastoin vastakumouksellisen toiminnan päämääriä. Osa Vietnamin sodan historian tutkijoista painottaakin kulttuurien törmäystä ja väärinymmärtämistä vastakumouksellisen toiminnan ja ylipäätään tappion keskeisenä syynä. Ei ollut myöskään yhtä kansaa, vaan monia eri ryhmiä ja yhteiskuntaryhmiä: Diem edusti esimerkiksi katolilaisista,

länsimielistä vähemmistöä, joka vetosi amerikkalaisiin. Loput etelävietnamilaiset jakaantuivat muun muassa buddhalaisiin, taolaisiin ja konfutselaisiin. Paikallisen kulttuurin vääryntymärtämistä aiheutti myös se, että amerikkalaisilta puuttui kielitaitoa ja paikallistuntemusta. Amerikkalaissotilaiden palveluajat olivat myös suhteellisen lyhyitä.

On mielenkiintoista, että amerikkalaiset saattoivat lakkauttaa myös toimivia käytäntöjä. CIDG-ohjelma saavutti tuloksia kylien puolustusohjelmana, mutta sekin päättyi 1960-luvun loppupuolella, kun vihreiden barettien kouluttamien ja vuoristolaisista kokoonpantujen joukkojen ei annettu suojella omia kotikyliään ja hoitaa rajavalvontaa luoteisrajoilla, vaan sen sijaan niitä ryhdyttiin käyttämään liikkuvina palkkasotilaina. Vastaavasti CAP-ohjelma tuotti turvallisuutta paikalliselle tasolle aikansa, mutta Westmorelandin mielestä merijalkaväen miehet menivät hukkaan kylissä. Näin lupaava CAP-ohjelma ajettiin alas. Lisäksi James Arnold kirjoittaa, etteivät amerikkalaiset ole kärsivällistä kansaa, eikä suuri yleisö voi hyväksyä vuosia kestäviä sotia, varsinkaan jos tilanne on epäselvä, sodan päämäärät on heikosti perusteltu tai sitä käydään kaukana kotoa, kuten Vietnamin tapauksessa. Maolaisen sissisodankäynnin teoriassa aika on ase vahvempaa osapuolta vastaan. Näin ollen vastakumouksellinen toiminta vaatii aikaa, ja Vietkongilla sitä oli yllin kyllin. Amerikkalaisilla ei siis tämän realiteetin perusteella olisi ollut edes mahdollisuuksia onnistua Vietnamin. Länsimaisilla demokratioilla, toisin kuin kumouksellisilla, oli jo tuolloin alhainen tappioidensietokyky.

Austin Long toteaa osuvasti, että Vietnamin vastakumouksellisessa toiminnassa teoria ja käytäntö eivät kohdanneet. Vietnamin amerikkalaiset eivät hänen mukaansa toimineet ohjesääntöihin kirjatun doktriinin mukaisesti, vaan kävivät kulutusotaa, jossa he pyrkivät tuhoamaan vihollisen turvautumalla suuriin osastoihin ja tulivoimaansa. Vastakumouksellisen sodankäynnin doktriinin edellyttämästä väestökeskeisyydestä poikettiin ja ryhdyttiin toimimaan monissa tapauksissa Vietkongia ja Pohjois-Vietnamin joukkoja vastaan. Sitä paitsi amerikkalaiset eivät tehneet riittävästi eroa kylien siviiliväestön ja vihollisten välille. Amerikkalaiset eivät myöskään kiinnittäneet riittävästi huomiota kyläläisten suojeluun ja heidän saamiseen alamaiseksi Saigonin hallinnolle. Seurauksena oli, että kumouksellisten kukistamisen asemesta tuotettiin lisää kumouksellisia. Longin mukaan USA:n joukkojen organisaatio- ja toimintakulttuurit vaikuttivat kirjoitettuja doktriineja enemmän käytännön toimintaan. Samoilla linjoilla on John Nagl, joka toteaa, että vaikka Vietkong ja Pohjois-Vietnamin armeijan joukot osoittivat huomattavaa sopeutumiskykyä, amerikkalaiset eivät Vietnamin sodan kestäessä kunnolla ottaneet opikseen kokemuksista ja muuttaneet merkittävästi toimintatapojaan. Nagl lisää osuvasti, että Vietkongin sissien ja Pohjois-Vietnamin armeijan sotilaiden oli varsin helppo kehittää vastatoimia amerikkalaisten kaavamaiseen ja ennalta arvattavaan toimintaan sekä muutenkin toimia näiden heikkouksia vastaan.

Lähde- ja kirjallisuusluettelo

Arkistot

National Archives and Records Administration, Archives II, College Park, Maryland, USA

Records of the National Security Council (RG 273)

Records of the U.S. Army (RG 319)

Painetut lähteet

US Army Heritage and Education Center, Carlisle Barracks, Pennsylvania, USA

Stires, Frederick H., *The U.S. Special Forces C.I.D.G. Mission in Vietnam: A Preliminary Case Study in Counterpart and Civil-Military Relationships* (Washington, D.C. 1964).

A Program for the Pacification and Long-Term Development of South Vietnam (PROVN, 1966).

Handbook for Military Support of Pacification (1968).

US House of Representatives, Committee on Armed Services, United States–Vietnam Relations, 1945–1967, Books 10–11 (Washington, D.C. 1971).

Maavoimien ohjesäännöt:

FM 33–5: *Psychological Warfare Operations* (1949, 1955).

FM 31–20: *Operations Against Guerilla Forces* (1951).

FM 31–21: *Organization and Conduct of Guerilla Warfare* (1951).

FM 31–15: *Operations Against Airborne Attack, Guerilla Action, and Infiltration (myöh. Operations Against Irregular Forces)* (1953, 1961).

FM 31–21: *Guerilla Warfare and Special Forces Operations* (1955).

FM 31–22: *US Army Counterinsurgency Forces* (1965).

FM 41–10: *Civil Affairs Military Government Operations* (1957).

Tactics and Techniques of Counterinsurgency Operations (1960).

Counterinsurgency operations: A Handbook for the Suppression of Communist Guerilla/Terrorist Operations (1960, 1963).

FM 100–5: *Field Service Regulations – Operations* (1962, 1968).

FM 31–16: *Counterguerilla Operations* (1963, 1967).

Merijalkaväen ohjesäännöt:

FMFM 12–25: *Small Wars Manual* (1940).

FMFM–21: *Operations Against Guerilla Forces* (1962).

FMFM 6–1: *Marine Division* (1964).

FMFM 6–3: *Marine Infantry Battalion* (1964).

FMFM 8–2: *Counterinsurgency Operations* (1967).

Kirjallisuus

- Andrade, Dale & Willbanks, James H., "CORDS/Phoenix: Counterinsurgency Lessons from Vietnam for the Future." *Military Review*, March-April 2006, 9–23.
- Arnold, James R., *Jungle of Snakes: A Century of Counterinsurgency Warfare from the Philippines to Iraq* (New York 2009).
- Birtle, Andrew J., *U.S. Army Counterinsurgency and Contingency Operations Doctrine 1942–1976* (Washington D.C. 2006).
- Blaufarb, Douglas, *The Counterinsurgency Era: U.S. Doctrine and Performance, 1950 to the Present* (New York 1977).
- Clarke, Jeffrey J., *Advice and Support: The Final Years, 1965–1973* (Washington, D.C. 1988).
- Daddis, Gregory A., *No Sure Victory: Measuring U.S. Army Effectiveness and Progress in the Vietnam War* (Oxford 2011).
- Daugherty III, Leo J., *Counterinsurgency and the United States Marine Corps – Volume 1: The First Counterinsurgency Era 1899–1945* (Jefferson 2015).
- Gurman, Hannah (toim.), *Hearts and Minds: A People's History of Counterinsurgency* (New York 2013).
- Honn, Mandy, Meisel, Farrah, Mowery, Jacleen & Smolin, Jennifer, "A Legacy of Vietnam: Lessons from CORDS". *Features: InterAgency Journal*, Vol.2, Issue 2, Summer 2011, 41–50.
- Hunt, David, "Dirty Wars: Counterinsurgency in Vietnam and Today." *Politics and Society* 38 (1), 2000, 35–66.
- Ives, Christopher K., *US Special Forces and Counterinsurgency in Vietnam: Military Innovation and Institutional Failure, 1961–1963* (Abingdon 2007).
- Ketola, Ville, *Yhdysvaltojen maavoimien ja merijalkaväen taktiset periaatteet Vietnamin sodassa 1965–1973*. Pro gradu -tutkielma 92. kadettikurssilla, 2009.
- Kesseli, Pasi (toim.), *Kumouksellinen ja vastakumouksellinen sota: Tutkimus Malaijan (1948–60), Vietnamin (1946–75) ja Algerian (1954–62) sodista* (Saarijärvi 1998).
- Krepinevich Jr., Andrew F., *The Army and Vietnam* (Baltimore 1986).
- Leskinen, Jari, *Taktisista voitoista strategiseen tappioon: Yhdysvalloissa käyty väittely Vietnamin sodan (1965–1975) strategiasta, taktiikasta ja opetuksista* (Jyväskylä 1998).
- Long, Austin, *Doctrine of Eternal Recurrence: The U.S. Military and Counterinsurgency Doctrine 1960–1970 and 2003–2006* (Santa Monica 2008).
- Marston, Daniel & Malkasian, Carter (toim.), *Counterinsurgency in Modern Warfare* (Oxford 2008).
- Nagl, John A., *Learning to Eat Soup with a Knife: Counterinsurgency Lessons from Malaya and Vietnam* (Westport 2002).
- Porch, Douglas, *Counterinsurgency: Exposing the Myths of the New Way of War* (Cambridge 2013).
- Shafer, D. Michael, *Deadly Paradigms: The Failure of U.S. Counterinsurgency Policy* (Princeton 1988).
- Sheehan, Neil, *A Bright Shining Lie: John Paul Vann and America in Vietnam* (New York 1988).
- Southard, John, *Defend and Befriend: The U.S. Marine Corps and Combined Action Platoons in Vietnam* (Lexington 2014).
- Spector, Ronald H., *Advice and Support: The Early Years of the U.S. Army in Vietnam 1941–1960* (Washington, D.C. 1983).
- Tuunainen, Pasi, *The Role of Presidential Advisory Systems in US Foreign Policy-Making: The Case of the National Security Council and Vietnam, 1953–1961* (Helsinki 2001).
- Wiest, Andrew (toim.), *Vietnamin sota* (Jyväskylä 2009).
- Whitlow, Robert H., *U.S. Marines in Vietnam: The Advisory and Combat Assistance Era, 1954–1964* (Washington, D.C. 1977).